

ԱՎ. ԻՍԱՀԱԿՅԱՆԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՆՈՍՈՒԹՅԱՆ ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԸ

Ոչ այնքան հեռավոր անցյալում իրավացի դժգոհություն էր արտահայտվում, որ մեր գրողների, բանաստեղծների լեզուն քիչ է ուշադրության արժանացել լեզվաբանների կողմից, չենք ունեցել «դասական կամ ժամանակակից որևէ հայ հեղինակի լեզվի լուրջ և օրինակելի ուսումնասիրություն»¹: Այսօր կարող ենք ասել, որ հսկայական աշխատանք է կատարված այդ անթույլատրելի բացի վերացման ուղղությամբ. համապատասխան բավական հարուստ գրականություն կա նվիրված դասական և ժամանակակից հայ գրողների, բանաստեղծների լեզվի քննությանը: Բայց չի կարելի աչքաթող անել նաև այն իրողությունը, որ գրողների լեզվի ուսումնասիրությունն առայժմ միանգամայն միակողմանի ընթացք ունի, որն անհանդուրժելի է: Հանրահայտ է, որ մեր նոր շրջանի գրողների ու բանաստեղծների մեծ մասը՝ սկսած հատկապես Մ. Նալբանդյանից մինչև մեր օրերի գրողներն ու բանաստեղծները, թողել է նաև գիտական, հրապարակախոսական բնույթի բավական հարուստ ժառանգություն: Գրողների լեզվի ուսումնասիրության անթույլատրելի միակողմանիությունն արտահայտվել է հատկապես նրանով, որ նրանց հրապարակախոսական բնույթի աշխատանքների լեզվի ուսումնասիրությունն ուշադրությունից դուրս է մնացել: Գրողի ողջ ստեղծագործությունն ամբողջական համակարգ է ներկայացնում, որի մասին պատկերացումը կարող է ամբողջական լինել միայն այն դեպքում, երբ անհրաժեշտ չափով ուսումնասիրված կլինեն դրա բաղադրամասերը: Գրողների գեղարվեստական բնույթի ժառանգությունից դուրս գտնվող աշխատանքների լեզվաբանական ուսումնասիրությունը մեծ նպաստ կբերի ոչ միայն նրանց անհատական ոճի, այլև հատկապես գրական լեզվի այնպիսի կարևոր տարբերակային ձևի մասին ավելի ամբողջական պատկերացում ունենալու գործում, ինչպիսին հրապարակախոսական լեզուն է: Եվ եթե նկատի ունենանք, որ առհասարակ մամուլի, հրապարակախոսության լեզվի ուսումնասիրության ուղղությամբ հայ լեզվաբանության մեջ միայն առաջին քայլերն են կատարված, առավել ևս ակնհայտ կդառնա Հ. Թումանյանի, Ավ. Իսահակյանի, Ն. Չարյանի, Ս. Կապուտիկյանի, Պ. Մևակի և այլ գրողների բավական հարուստ հրապարակախոսական բնույթի ժառանգությունն առանձին ուսումնասիրության նյութ դարձնելու անհրաժեշտությունը:

Մեր նպատակն է սույն հոդվածում ուսումնասիրության առարկա դարձնել Ավ. Իսահակյանի գեղարվեստական հրապարակախոսական բնույթի, մասնավորապես այն ստեղծագործությունների բառապաշարը, որոնք ներկայացվում են «Ժողովրդի հետ» խոսուր խորագրի տակ: Այդ շարքը կազմող գործերից յուրաքանչյուրը մտերմիկ գրույց է հարազատ ժողովրդի հետ: Դա մեկ ողջույն և ուղերձ է, մեկ՝ որդիական երախտի խոսք, մեկ՝ համբերության ու հերոսացման կոչ: Եվ միշտ զգացվում է իր ժողովրդի ցավերով ապրող, նրա հաջողություններով ուրախացող զավակի, հայրենիքի ճակատագրով մտահոգվող քաղաքացու անմնացորդ նվիրվածությունը և սպազայի նկատմամբ անխախտ հավատը:

Ինչպես առհասարակ լեզվական երևույթների, այնպես էլ հրապարակախոսության լեզվի բառապաշարի ուսումնասիրությունը չի կարող այնքան արդյունավետ լինել, եթե դրա դասակարգումը հստակ սկզբունքներով կատարված չլինի: Առանց մանրամասնությունների մեջ մտնելու նշենք, որ չեն կարող տարակարծություն չառաջացնել հրապարակախոսական-լրագրային լեզվի բառապաշարի այնպիսի դասակարգումները, երբ այդ բառապաշարը ներկայցվում է հասարակական-քաղաքական բառեր, գնահատողական և ոչ գնահատողական բառեր կամ՝ 1. մասնագիտական բառեր, 2. գնահատողական բառեր, 3. լրագրային (լրագրահրապարակախոսական) բառեր² ենթաշերտերով: Նախ որ՝ այսպիսի խմբավորումները միմյանցից քիչ տարբերություններ ունեն: Ինչպես հեշտ է նկատել, երկրորդ խմբավորման մեջ պարզապես հասարակական-քաղաքականի փոխարեն ներկայացվում է մասնագիտական բառաշերտը և

¹ Գ. Մ և Կ, Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն, Եր., 1948, էջ 121:

² Ռ. Շ ա լ ու ն ց, Մամուլի և հրապարակախոսության լեզուն, Եր., 1987, էջ 67-68:

ավելացվում է լրագրային կոչված բառաշերտը: Վերջինիս մեջ ներկայացվում են այսպիսի ենթախմբեր՝ 1. պաշտոն, զբաղմունք և այլ հասկացություններ արտահայտող բառեր (ներկայացուցիչ, ղեկավար, անդամ, պատգամավոր և այլն), 2. շարժում ցույց տվող բառեր (մեկնել, գնալ, հեռանալ, վերադառնալ և այլն), 3. ասացական բայեր (ասել, հայտարարել, պատասխանել...)՝³ և այլն: Այդպես էլ անհասկանալի է մնում, թե ինչու այդ և նման բառերը կոչվում են լրագրային բառեր:

Բայց մեր հիմնական առարկությունն այն բանին է վերաբերում, որ հրապարակախոսական լեզվի բառապաշարի նշված դասակարգումները կատարելիս նկատի առնված չեն այն իրողությունները, որոնցով պայմանավորվում է բառի ոճական բովանդակությունը, արժեքը: Այդպիսի իրողություններ են բառի ձևը (ինչյունական կազմը), իմաստը և այլն, թե տվյալ լեզվական ոճում (ասենք՝ հրապարակախոսական ոճում) գործածված բառը լեզվի որ գործառական ոլորտին է պատկանում (գիտական, գեղարվեստական և այլն):⁴ Պետք է նկատի ունենալ նաև, որ հրապարակախոսական լեզվի բառապաշարի ընդունելի համարվող վերը նշված դասակարգումներն այդ լեզվի ուսումնասիրողին ըստ էության չեն մղում խոսքի այնպիսի կարևոր հատկությունների հանգամանալի քննության, ինչպիսիք են ճշտությունը, բարեհնչությունը, կենդանությունը և այլն: Ոճագիտությունը, ոճական ըստ էության խարսխված է լեզվական միջոցների հոմանշության վրա, իսկ հրապարակախոսական լեզվի բառապաշարի այդ դասակարգումներում բառային հոմանշությունը և առհասարակ բառի իմաստով (հոմանշություն, հականշություն, բազմիմաստություն ևն) պայմանավորված ոճական հնարավորություններն ուղղակի անտես են առնված:

Հասկանալի է, որ բառի՝ տարբեր իրողություններով պայմանավորված ոճական գործածությունները չեն կարող հավասարաչափ դրսևորում ունենալ լեզվի բոլոր տարբերակային ձևերում:

Ավ. Իսահակյանի հրապարակախոսության մեջ բառի ձևով պայմանավորված ոճական գործածություններն այնքան հարուստ դրսևորումներ չունեն, այլ ձևով ասած՝ ի տարբերություն նրա գեղարվեստական արձակի և հատկապես չափածոյի, գեղարվեստական հրապարակախոսության մեջ համանուն, համահունչ բառերը գրեթե բոլորովին հանդես չեն գալիս ոճական հնարավորությամբ: Սա պայմանավորված է խոսքի բովանդակությամբ, նպատակաուղղվածությամբ:

Գործածության ոլորտով պայմանավորված արտահայտչական հնարավորությունների կողմերն են հնարանությունները, նորարանությունները, օտարաբանությունները, տերմինները: Ուշագրավ է, որ Վարպետի գեղարվեստական հրապարակախոսությունն էապես տարբերվում է նրա գեղարվեստական արձակից և հատկապես ժողովրդաշունչ քնարերգությունից նրանով, որ դրանում գրեթե խապտ բացառված է բարբառային բառերի գործածությունը:

Ուշագրավ է Ավ. Իսահակյանի վերաբերմունքը օտարաբանությունների նկատմամբ: 1926 թվականին գրած «Խորհրդային Հայաստանում» հոդվածում անհարկի օտարաբանություններ գրեթե չկան, նույնիսկ «կուլտուրա», «կոնսերվատորիա» բառերի փոխարեն գործածված են բնիկ ազգային բառերը. «Մեր հինավուրց *մշակույթի* վերապրած արժեքների վրա բարձրանում են նոր արժեքներ»:⁵ «Աչքերդ բերկրանքով բախտավոր նայում ես՝ համալսարան, թատրոն, *երաժշտանոց*, թանգարան...» /ն.տ./: Իսկ երեսնական թվականներին գրված հոդվածներում օտարաբանություններն ավելի աշխույժ գործածություն ունեն: Եվ դա, բնական է, այդպես էլ պիտի լիներ, հատկապես 1935, 1937թ.թ. գրված հոդվածներում: Բայց այս կապակցությամբ ուշագրավն այն է, որ Վարպետը «համարձակություն է ունեցել» դրանց հետ՝ համատեղ գործածել նաև ազգային ձևը՝ կարծես կամենալով ասել, թե օտարաբանության գործածության պատճառն այն չէ, որ մեր լեզուն չունի համապատասխան բառ: Այդ իմաստով բավական ուշագրավ են այսպիսի գործածությունները. «Կենսագործվեց մի մեծ քաղաքական

³ Ռ. Շ ա լ ո ճ, *նշվ. աշխ.*, էջ 106-108:

⁴ Մ. Մ ե լ ք ո ն յ ա ն, *Անհարկներ հայոց լեզվի ոճաբանության*, Եր., 1984, էջ 43-48:

⁵ Ավ. Ի ս ա հ ա կ յ ա ն, *Երկեր*, հ. 4-րդ, Եր., 1959, էջ 377: Հետագա բոլոր մեջբերումները կկատարվեն նույն հատորից, փակագծերում կնշվի միայն էջը:

հաղթանակ - սերտ եղբայրություն և շահերի ու զգացումների ներդաշնակություն հարևան ժողովուրդների աշխատավորության հետ - կովկասյան *համադաշնակությունը* (*Ֆեդերացիան*) /383/: «Եվրոպական տնտեսական *կրիզիսի* - ճգնաժամի շնորհիվ կապիտալիստներն այնպես են կորցրել իրենց գլուխը...» /387/:

Այնուամենայնիվ, Վարպետի հրապարակախոսության մեջ կան օտարամուտ բառեր, որոնց գործածությունն այսօր կարող է անհարկի թվալ, բայց ժամանակին դրանք բավական հաճախ են գործածվել: Թվենք դրանցից մի քանիսը՝ սեմասիոլոգիա /465/, աթմոսֆերա /ն.տ./, կոմպակտ /383/, ակտուալություն /405/, կոմպլեքս /405/, իդեոլոգիա /410/ և այլն:

Ավ. Իսահակյանի հրապարակախոսությունը, սերտորեն առնչվելով նրա գեղարվեստական ստեղծագործություններին, միաժամանակ ընդհանրության եզրեր ունի նաև գիտական գրականության հետ՝ հատկապես տերմինների գործածության իմաստով: Խոսքը վերաբերում է հատկապես այն ելույթներին, հոդվածներին, որոնց մեջ գիտական բնույթի հարցեր են արծարծվում («Ջրույց գիտության մասին», «Մեր ժողովրդի պարծանքն ու հպարտությունը» և այլն): Վերջինս Իսահակյանի ողջույնի խոսքն է՝ ասված ՀՄՀ Գիտությունների ակադեմիայի հիմնադրմամբ: Դրանցում ըստ անհրաժեշտության գործածված են գիտության տարբեր ճյուղերի տերմիններ. «Մեր գիտնականները ապացուցում են, թե ինչպես են *միզամածություններից* ծնունդ առնում նոր աստղեր» /513/: «Նրանք *էլեկտրոնային միկրոսկոպով* տեսնում են ոչ միայն մանրագույն օրգանիզմները՝ *բակտերիոֆագները*, այլև ուսումնասիրում են նյութի *մոլեկուլների* ձևը» /513/:

Ի տարբերություն գեղարվեստական արձակի, ուսումնասիրության առարկա հանդիսացող ստեղծագործություններում բավական սահմանափակ գործածություն ունեն նաև հնարանությունները, գրքային բառերը: Նույնիսկ այնպիսի ստեղծագործություններում, որոնք իրենց բովանդակությամբ հանդիսավորություն են ենթադրում, այդ կարգի բառերի գործածությունը խիստ չափավոր է: Ամենայն հավանականությամբ դա հետևանք է այն բանի, որ հրապարակախոսության մեջ մատչելիությունն ամենակարևոր հանգամանք է համարվել Վարպետի կողմից: Բերենք գրքային բառերի գործածության մի քանի օրինակներ՝ «*Անշիջանելի* փառք մարտի դաշտում ընկած հերոսներին» /470/: «Ասպարեզ եկան տաղանդավոր նկարիչներ, երաժիշտներ... և բանաստեղծների շողշողուն *հույլը*» /383/: «Արմավիրի դաշտում հասակ են նետել բարձրուղեշարժիչները, որոնց սաղարթները արծաթյա ծնծղանների պես հնչում են անդուլ՝ *անըրջային* Մասիսից և մայրական Արագածից թև առած հովերի մեջ»: «Լսեցի *արյունագանգ* զրույցներ, ճիվաղային հեքիաթներ, մոճավանջային գիշերների պես՝ զարհուրանք բոլոր չափերից անց, հավաստիքի բոլոր սահմաններից վեր...» /376/:

Ինչպես հեշտ է նկատել, հնարանությունների, գրքային բառերի գործածությունը բնավ չի վնասում խոսքի մատչելիությանը: Դա պայմանավորված է նաև նրանով, որ դրանք հնտությամբ ներդաշնակված են համատեքստի մյուս բառերի հետ: Այսպես՝ վերջին օրինակում այդ բառերը համադրված են ժողովրդա-խոսակցական բնույթի հարադիրների, դարձվածքների հետ («հասակ նետել», «թև առնել» և այլն), և դրանից շահել է խոսքի արտահայտչականությունը: Երկրորդական չէ նաև այն հանգամանքը, որ հիմնականում ընտրված են հեշտ ըմբռնելի գրքային բառեր:

Իսահակյանի հրապարակախոսության մեջ արտահայտչական կարևոր նշանակություն ունեն նորաբանությունները: Լրագրահրապարակախոսական խոսքում սրանց գործածությունն անխուսափելի է, քանի որ դրանք անվանում են նոր առարկաներ, հասկացություններ: Լեզվի բառային կազմը, ինչպես գիտենք, ամենագայումն է հասարակական-քաղաքական կյանքում կատարված փոփոխությունների նկատմամբ: Նոր հասկացությունների, երևույթների, առարկաների երևան գալը ուղեկցվում է նոր բառերի առաջացմամբ: Հրապարակախոսության մեջ էլ, որի նյութը բազմազան է և վերաբերում է կյանքի տարբեր ոլորտների, անխուսափելի է նորաբանությունների գործածությունը: Վերջիններս, ինչպես հայտնի է, լինում են երկու տեսակ. մի խմբում դասվում են այն նորաբանությունները, որոնք հասարակական կյանքում երևան եկած առարկաների, երևույթների անվանումներ են, մյուս խմբում դասվում են անհատական նորաբանությունները, որոնք ստեղծվում են հատկապես գրողների, բանաստեղծների

կողմից: Մենք այստեղ խոսելու ենք Իսահակյանի հրապարակախոսության մեջ տեղ գտած անհատական նորաբանությունների մասին: Նրանց ստեղծման հարցում վճռական նշանակություն է ունեցել հասկացությունն առավել ճշտությամբ, անհրաժեշտ նրբերանգներով արտահայտելը: Բերենք համապատասխան մի քանի օրինակներ՝ «Գիտությունը խանձարուրում գտնվող թոթով երեխայի պես է եղել, որ հզորացել է, հզորացել, դարձել *տիեզերաուժ* մի կարողություն...»/511/: «Տնտեսագետները, ինժեներները, տեխնիկները թող վերակառուցեն օբյեկտը՝ *արտաշխարհը*, իսկ մենք պիտի կառուցենք սուբյեկտը՝ *ներաշխարհը*»/394/:

Հայտնի է, որ երբեմն նախադասության մեջ եղած համապատասխան բառի ազդեցությամբ է ստեղծվում նոր բառ: Այդպես է ստեղծվել վերը բերված *արտաշխարհ* բառը ներաշխարհ բառի ազդեցությամբ: Այս բառի գործածությանը հանդիպում ենք մաս Իսահակյանի գեղարվեստական արձակում:

Համատեքստի դերն առանձնապես կարևոր է մաս այն դեպքում, երբ նկարագրվող երևույթի էությունից է բխում նոր կամ գրքային բառի ստեղծումը: Հակասական ուղիներ անցած, փիլիսոփայական, կրոնական տարբեր հայացքներ ուսումնասիրած ու դավանած գրողը հայրենիքում լսում է «*աշխարհաջահ* ճշմարտության» խոսքը:

Խոչ ու խութերն թշնամական
Թոխյքդ չեն կասում,
Աշխարհաջահ ճշմարտության
Նոր խոսքեր ես սսում /380/:

Այդպես էլ «Մեր ժողովրդի պարծանքն ու հպարտությունը» հրապարակային խոսքում Իսահակյանը գիտության կանառի դերն այսպես է պատկերացնում: «Նա (ակադեմիան) պիտի համախմբե հայ միտքը և գլխավորե այն: Արդի գիտական մեթոդների լուսարձակի տակ նա պիտի *հունավորե* հետազոտությունները և ուսումնասիրությունները» /465/: Իսկ «գարհուրելի բախումների մեջ կոտորակված» հայ ժողովրդի գոյատևման կռիվը բնորոշվում է *անտեղիտայի* բառով: «Հայ ժողովուրդը՝ ճակատագրի բերմամբ կանգնած լինելով արևելյան և արևմտյան աշխարհակալ պետությունների հանգուցային ճանապարհի վրա՝ գոյության *անտեղիտայի* կռիվ է մղել և գարհուրելի բախումների մեջ կոտորակվելով և վերստին կոտորակվելով, այնուամենայնիվ, մնացել է միշտ կանգուն իր նվիրական հողերի վրա, և միշտ հոգով աննվաճ, ազատատենչ և լուսարադձ» /427-428/:

Ավ. Իսահակյանի ստեղծած նոր բառերի մեջ կան և այնպիսիները, որոնք առանձնապես ընդգծված ձևով են արտահայտում նրա բացասական վերաբերմունքը անձերի, երևույթների նկատմամբ: Այդ առումով բնորոշ են «հիտլերիզմ», «հրեշապետություն» բառերը, որոնցով Իսահակյանն իր ատելությունը, արհամարհանքն է արտահայտում 20-րդ դարի մեծ արյունախումբի՝ Հիտլերի, նրա կողմնակիցների և նրանց գործերի նկատմամբ՝ «առասյիզմի իդեոլոգիան արդեն թխվել՝ պատրաստ էր. եկան շարունակողներ՝ Օ. Ամոն, *հիտլերիստ* Ռոզենբերգը և ուրիշներ» /414/: «Կուլտուրական բարբարոսները և մոռնող բարբարոսները միացան՝ ստեղծելու համար մի նոր չինգիզխանյան *հրեշապետություն*՝ Համբուրգից մինչև Չինական պարիսպները» /431/:

Հրապարակախոսության հիմնական նպատակներից մեկը խոսքի առարկայի նկատմամբ համապատասխան վերաբերմունք առաջացնելն է. չարի, թշնամու նկատմամբ՝ ատելություն, բարու, լավի նկատմամբ՝ սեր ու համակրանք: Այս գործում առանձնապես մեծ է այն բառերի դերը, որոնք կոչվում են գնահատողական (գնահատողական բառեր): Դրանք և ամբողջական հասկացություն արտահայտող համապատասխան բառակապակցությունները հատկանշվում են զգացական վերաբերմունքի արտահայտման լայն հնարավորություններով: Այդ իմաստով էլ, կարծում ենք, ավելի ճիշտ կլինի, եթե դրանք կոչենք ոչ թե գնահատողական, այլ վերաբերմունքային բառեր:

Նկատելի է, որ չարի, թշնամու նկատմամբ ատելություն առաջացնելու գործում վերաբերմունքային բառերի գործածությունն ավելի ցայտուն արտահայտություն ունի: Ոչ սակավ դեպքերում խոսքի արտահայտչականությունը գրեթե միայն դրանցով է պայմանավորվում: Սհա մի բնորոշ օրինակ՝ «Հիտլերը *պաթոլոգիկ* մի *տիպ*, ֆրեյդյան, պատանեկան օրերից *չբավարարված մեզալոմանիայով* և *չարությամբ լցված կոմպլեքսային* - *հիստերիկ միվադ, թերուս, բարոյական բոլոր նորմաներից և զսպանակ-*

ներից գերծ, բացարձակ անմորալ, հարբած՝ շիկացած շովինիզմով, ռևանշով, ժողովուրդների արյունով հափրացած, դիակներ հոշոտող անհագուրդ բորենին՝ փրկի՞չ, մեսիա՞» /408/:

Վերաբերմունքային բառերը սովորաբար փոխաբերական նշանակությամբ են հանդես գալիս Վարպետի հրապարակախոսությունում: Նման գործածություններում դրանք հատկանշվում են որպես ժողովրդական լեզվամտածողության արտահայտություն, խոսքը դարձնում են պատկերավոր: «Վայրագ *ռեմակները* եկել, ծեծում են Անդրկովկասի երկաթե դռները» /434/: «Կարմիր փառապանծ Բանակը... *համրեց թշնամու ատամները և փշրեց այդ ատամները...*» /455/: «Չանգվածներն ուղղում են *իրենց ողնաշարը*» /377/: «Այդ օրվանից նրա ռազմական մեքենան *հիվանդացավ*» /450/:

Իմաստով պայմանավորված ոճական գործածությունները գերազանցապես դրսևորվում են հոմանիշ և հականիշ բառերով:

Գեղարվեստական արձակի և չափածոյի բնագավառում իր ուրույն ոճն ստեղծած Իսահակյանի հրապարակային խոսքը չէր կարող չազդվել այդ ոճից: Եվ ինչքան էլ խոսքի բովանդակությունը, ասելիքը էական նշանակություն ունենան համապատասխան ձևի ընտրության, համազգային լեզվի հնարավորություններից օգտվելու հարցում, այնուամենայնիվ, գրողի անհատականությունը, նրա ճաշակն ու գեղագիտական հայացքները, բառագործածության նախասիրած եղանակները երկրորդական հանգամանք չեն կարող լինել: Իսահակյանն ուժեղ ու տարերային զգացմունքների արվեստագետ է ոչ միայն չափածոյում, այլև արձակում: Իսկ այս հանգամանքը չէր կարող չազդել հրապարակախոս Իսահակյանի խոսքի կառուցման հիմնական սկզբունքների վրա: Վարպետի հրապարակային ստեղծագործությունն էլ օժտված է հուզական բովանդակությամբ, ներքին լարվածությամբ, և այս երկու գործոններն էլ անխուսափելի են դարձնում իսահակյանական խոսքում հոմանիշների համապատասխան գործածությունը: Առաջին հերթին խոսքը վերաբերում է հոմանիշների համատեղ գործածությանը: Դա ոճական կարևոր եղանակ է, որի հիմքում ընկած է հուզական պատճառաբանվածությունը: Դրանով արտահայտվում են գայլույթ, հիասթափություն և այլ ուժեղ զգացմունքներ: Բերենք համատեղ գործածված հոմանիշների մի քանի օրինակներ «...Բազմաթիվ ճակատամարտերում *հյուծեց, քայքայեց, մաշեց* թշնամու կենդանի ուժերն ու տեխնիկան...» /469/: «Ուտճացած մեր մշակույթն *հորդում է և քափվում ավերից դուրս*» /377/: «Մի՞թե հեռու է այն զարհուրելի էպոխան, իմպերիալիստական առաջին պատերազմը, երբ «քաղաքակիրթ» երկրները, միլիարդ բնակչություն, զազանային բնագոյներով բռնկված, տարիներ *կոտորում էին* իրար, անխնայ *ջնջում* իրար, *ոչնչացնում* դարերի մեջ կուտակված հարստություններ...» /404/:

Ինչպես ամեն մի խոսքի, այնպես էլ հրապարակախոսության համար ոչ մի բան այնքան վտանգավոր չի կարող լինել, որքան միօրինակությունը, բառերի անհարկի կրկնությունը: Խոսակցի (ընթերցողի, լսողների) վրա ազդելու համար խոսքը պետք է լինի կենդանի, բազմազան: Վերջինս ասպահովվում է հոմանիշ ձևերից մեկի կամ մյուսի ընտրությամբ:

«Մեծ արվեստագետի համբավը *հսկա* թատրոնը ծայրե ծայր լցրել էր...» /398/: «Հները հավատում էին, թե երկրագունդը իր թավալման ընթացքում մի պահ կանգ է առնում՝ *հետադարձ հայացք ձգելու* անցած ուղու վրա: Երբ մենք էլ մեր անընդհատ հոսող կյանքի մեջ մի պահ *ես եմք նայում...*» /504/: «Իմ հայրենիքում տեսա աշխարհաշեն *կառուցումներ*, որոնք կմրցեն Փարիզի հրաշակերտ *շինվածքների* հետ...» /520/:

Խոսքի մեծ վարպետը բառի կրկնություն չի հանդուրժում ոչ միայն նույն կամ կից նախադասությունների մեջ, այլև՝ իրարից բավական հեռու գտնվող տողերում: Այդ առումով ուշագրավ է *պատերազմ, կռիվ, ճակատամարտ* բառերի գործածությունը հոդվածներից մեկում (տես էջեր 400-401):

Խոսքի կենդանությանը, ներգործուն ուժին նպաստելու իմաստով ուշագրավ են համատեղ գործածվող այն հոմանիշները, որոնք նպաստում են հասկացությունը բազմակողմանիորեն արտահայտելուն: Այս դեպքում հոմանշային շարք կազմող բառերն իրենց իմաստային նրբերանգներով ամբողջացնում են նկարագրվող երևույթը:

«Անքննադատելի և սրբազան *դոզմա - թաբու - միջ* դարձրին ֆաշիստներն այս անգիտական կոնցեպցիան և կառչեցին նրան» /414/: «Մի կողմը կանգնած են *ազա-*

տատենչ, դեմոկրատ, առաջադեմ ժողովուրդներ՝ Սովետական Միությունը, Անգլիան, Ամերիկան և ուրիշները, իսկ հակառակ կողմը՝ խավարասեր, ռեակցիոն, ֆաշիստական Գերմանիան իր վասալներով...» /454/:

Իսահակյանի հրապարակախոսության մեջ ոճական արժեքով գործածված հականիշները բավական շատ են, որոնք կարևոր դեր ունեն խոսքի թարմության, ինքնատիպության ապահովման գործում:

Ինչպես գեղարվեստական գրականության մեջ, այնպես էլ հրապարակախոսությունում հականշությունը բավական լայն բովանդակությամբ պետք է ըմբռնել, այսինքն՝ հականիշներ են դիտվելու նաև այնպիսիները, որոնց իմաստային հակադրությունն արտահայտվում է ոչ թե առհասարակ, այլ կոնկրետ կիրառության մեջ, ինչպես օրինակ՝ «Գիտությունը սիրում է նրանց, ովքեր սիրով են մոտենում իրեն, ովքեր *դատում են* և ոչ թե *անգիր անում...*» /514/:

Իսահակյանի գեղարվեստական հրապարակախոսության մեջ կարևոր է հականիշների դերը հակադրություն ստեղծելու գործում: Վերջինս ավելի ցայտուն է դարձնում մտքի ու զգացմունքի արտահայտումը, խոսքի արտահայտչականությունը: Այդ իմաստով խոսում է «Նրանց մոտ և մեզ մոտ» վերնագիրը /էջ 386/: Կոնկրետ կիրառության մեջ հականշային իմաստով են օժտվել համապատասխան դերանունները՝ խորհրդանշելով հակոտնյա երկու աշխարհներ: Այս ստեղծագործության արտահայտչականությունն ապահովվել է հակադրության միջոցով, որը, ինչպես գիտենք, միայն հականիշներով չէ, որ դրսևորվում է:

СЛОВАРНЫЙ СОСТАВ ПУБЛИЦИСТИКИ АВ. ИСААКЯНА

___ *Резюме* ___

___ *О. Мелконян* ___

Словарный состав научных, публицистических статей и выступлений Ав. Исаакяна исследуется под углом зрения выявления принципов используемых поэтом лексических единиц в публицистическом стиле.